

מדרש אבא גוריון – אוזן המן טעימה

מים ראשונים: שני מדרשים עיקריים יש לנו על מגילת אסתר: אסתר רבה ומדרש אבא גוריון. ראו [סקירה של שניהם](#) באתר מחלקי המים וכן בספר [מבוא למדרשים](#) שבהוצאת תבונות שליד מכללת הרצוג. ומן הראוי לציין שלמדרש אסתר רבה יצאה לאור [מהדורה ביקורתית ומוגהת](#) בהוצאת מפעל המדרש שליד מכון שכתור בירושלים, תשל"ה. ראו גם [המהדורה הסינאופטית של מדרש אבא גוריון](#) שם. וכאן נביא 'אוזן המן' טעימה אחת מתוך מדרש אבא גוריון.

ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש אבא גוריון (בובר) פרשה ה

"ותאמר לו זרש אשתו" [ה יד]. אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא: שלש מאות וששים בעלי עצה היו לו לאותו רשע, וכולם לא היו יודעים כזרש אשתו.¹ אמרה לו: אדם זה שאתה אומר, אם מזרע היהודים הוא לא תוכל לו, אלא בחכמה.² אם תפילהו לכבשן האש - כבר עלו מתוכו חנניה מישאל ועזריה,³ ואם לבית האסורים תאסרהו - כבר יצא מתוכו יוסף, ואם במולא תסיק תחתיו - כבר התחנן מנשה ונעתר לו הקב"ה ונפק ממנה.⁴ ואם במדברא תגיליניה, כבר פרו ורבו בו.⁵ ואם תעויר עיניו, סגיאן דקטל שמשון כד עויר.⁶ אלא צלוב יתיה על צליבא דלא אשכחן דשיזיב מניה.⁷

מיד: "וייטב הדבר לפני המן ויעש העץ". נטל ארז מגינת הביתן ארכו חמשים אמה ורחבו שתיים עשרה אמה, ויש אומרים פרשנדתא בנו היה הגמון בקרדוניה והביא מתיבתו של נח.⁸ והוציאו בהלל וזמר והכינו על פתח ביתו, ואמר: למחר בשעת קריאת שמע של שחרית אתלה מרדכי עליו. וכיון שהכינו מדד עצמו עליו. השיבתו בת קול ואמרה נאה לך העץ, מתוקן לך העץ מששת ימי בראשית.⁹

מיד הלך לבית המדרש ומצאו לו למרדכי יושב, וראשי התינוקות מפולשין באפר ושקים במתניהם וסופדים ובוכים, וציוה ומנה אותם ומצאם כ"ב אלף,¹⁰ ונתן קולרין בצואריהן ושלשלות ברגליהן, והפקיד עליהם שומרים, ואמר: הללו אני שוחט תחילה, ואחר כך אני תולה את מרדכי. ואמותן היו מביאות להם לחם ומים,

¹ מי אמר שהאשה היא לא היועצת הכי טובה? לתשומת לב כל הבעלים. וכבר לאברהם נאמר: "כל אשר תאמר אליך שרה, שמע בקולה". ראו גם את און בן פלג שאשתו הצילה אותו ממחלוקת קרח (בדברינו [נשים חכמות](#) בפרשת קרח). מנגד, קרח עצמו נפל משום ששמע לעצת אשתו (במדבר רבה יח ד) וכך גם אחאב שאיזבל אשתו הסיתה אותו (גמרא בבא מציעא נט ע"א).

² בהתחכמות.

³ כמסופר בדניאל פרק ג. מעניין שהדרשן לא מזכיר את אברהם. האם הוא מעדיף את המקרא על פני המדרש ואירועים שהיו יותר קרובים לזמנו? אך להן הוא נעזר במדרשים כמו הסיפור על מנשה, למשל.

⁴ ראו במקרא, דברי הימים ב לג יג: "וַיִּתְפַּלֵּל אֱלֹהֵי וַיִּעֲתֶר לוֹ וַיִּשְׁמַע תְּחִנָּתוֹ וַיִּשְׁיִבֵהוּ יְרוּשָׁלַם לְמַלְכוּתוֹ וַיִּדַע מִנְּשָׂה כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים". וסיפור המעשה במדרש דברים רבה פרשה ב סימן כ פרשת ואתחנן המבוסס על ירושלמי סנהדרין י ב: "ויעשו לו מולין של נחשת והכניסו אותו לתוכו והיו מדליקין תחתיו, והוא היה נשרף מבפנים. אותה שעה קרא מנשה לכל אלוהות שבעולם שהיה מזבח להם, ולא ענה אותו אחד מהם, שנאמר (ישעיה מו) אף יצעק אליו ולא יענה מצרתו לא יושיענו. כיון שראה מנשה צרתו צרה, שלא ענה אותו אחד מהם, התחיל קורא להקב"ה. אמר לפניו: רבש"ע, הרי קראתי לכל אלוהות שבעולם וידעתי שאין בהן ממש. אמר: רבש"ע, אתה הוא אלוה על כל אלהים, ואם אי אתה עונה אותי, אני אומר: שמה ח"ו כל הפנים שוות. אמר לו הקב"ה: הא רשע! בדין הוא שלא אענה אותך, שהקעסת אותי הרבה; אלא שלא לנעול דלת לפני השבים, שלא יהו אומרים: הרי מנשה ביקש לעשות תשובה, ולא נתקבל. לפיכך הרני עונה אותך". ראו בדברינו [מנשה בן חזקיהו מלך יהודה](#) בדפים המיוחדים.

⁵ אם תגלה אותם למדבר. אבל, היכן פרו ורבו בני ישראל במדבר? ראו המדרשים על מניית בני ישראל השנית בפרשת פנחס שלא פחת מספרם של בני ישראל במדבר, כולל בעקבות חטא העגל, המתאווים, המרגלים, קרח וכו', במדבר רבה כא ז, תנחומא פסח סימן ד. אולי זו הכוונה. ששמרו על מספרם גם בארבעים שנות הנדודים במדבר והשלימו חסרונם ולכן לא תוכל לחסרם.

⁶ הרבה אנשים הרג שמשון אחרי שעיורו את עיניו, ראו שופטים טז ל.

⁷ צלוב את מרדכי שכן לא מצאנו שניצול יהודי ממות של צליבה. נראה שיש כאן השלכה של מוות בצליבה שראה הדרשן במחוזותיו תחת שלטון רומא, לממלכת פרס וימי המן (ראו מכילתא דרבי ישמעאל יתרו מסכתא דבחדש פרשה ו, ויקרא רבה לב א: "מה לך יוצא ליצלב"). ואפשר שיש כאן גם עקיצה לנצרות שהאמינה שאדם צלוב יכול לקום לתחייה.

⁸ עיר בדרום ארמניה, [ראו כאן](#). וראו תרגום המיוחס ליונתן - בראשית ח ד פרשת נח: "וַנַּחַת תִּיבוֹתָא בִּירְחָא שְׁבִיעָא הוּא יְרְחָא דְנִיטְסָן בְּשִׁבְרֵי יוֹמִין לְיְרְחָא עַל טְוֹרֵי דְקֶדְרוֹן שׁוּם טְוֹרָא חַד קְרֻדְנָא וְשׁוּם טְוֹרָא חַד אֲרְמִינָא וְתַמָּן מְתַבְנִיָא קְרַתָא דְאֲרְמִנָא בְּאֲרְעָא מִדִּינְחָא".

⁹ דברים רבים נבראו בששת הימים מוכנים ומזומנים לשעתם כמו: השמיר, הלוחות, יין המשומר, השיטין, הפרדה עליה רכב שלמה בהכתרתו ועוד. אך את העץ שהכין המן מצאנו רק כאן ובמקבילה באסתר רבה. כך או כך וברוח פורימית, נראה לומר שהמן מדד את העץ על עצמו מקל וחומר: אם העץ יכול להחזיק איש בעל מידות כמו המן, חומר וקל שהוא יכול להחזיק עליו צדיק שדוף כמרדכי שבקושי אוכל ומה גם שהיה כבר שרוי בתענית. (וכמו שהיה ד"ר מיכאל פוזן ז"ל אומר: במקום שבעלי תשובה - השדופים מרוב תעניות וצומות - אין צדיקים גמורים - האוכלים לשובע נפשם - יכולים לעמוד). ויפה מדד, שכן העץ החזיק אחד עשר בעלי משרה ומידות: המן ועשרת בניו.

¹⁰ המספר כ"ב אלף (22,000) הוא טיפולוגי ומצאנו שתי דוגמאות נוספות: כ"ב אלף המלאכים שירדו עם הקב"ה לסיני (שמות רבה כט ב), 220 אלף הלויים שנמנו בתחילת ספר במדבר ופדו את (רוב) בכורות ישראל (במדבר ג לט). ואפשר שמספר זה קשור למוטיב העיסוק בתורה של תינוקות אלה שעפ"י המשך הדרשה הוא שקרע את רוע הגזרה.

ואומרות להם: בנינו אֶכְלוּ וְשָׁתוּ קודם שתמותו. ומניחים¹¹ ידיהם על ספריהם, ונשבעים: בחיי מרדכי רבינו, לא נאכל ולא נשתה, אלא בתעניתינו נמות עייפים. והיה כל אחד גולל ספרו ונותנו לרבו, ואומרים: סבורים היינו שבזכות התורה נאריך ימים, שנאמר: "כי היא חיך ואורך ימך" (דברים ל כ), ועכשיו שלא זכינו טול ספרך מידינו.¹²

מיד צעקו כולם צעקה גדולה ומרה, ואמותיהן גועות כפרות מבחוץ, ובניהם כעגלים מבפנים,¹³ עד שעלתה צעקתם וצעקת אבות העולם למרום. בסוף ג' שעות בלילה נשמעה בכייתם לפני הקב"ה.¹⁴ אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבש"ע, קול גדיים וכבשים אנו שומעים. באותה שעה עמד משה רבינו בבכי לפני הקב"ה ואמר: רבש"ע, גלוי וידוע לפניך שלא קול גדיים וכבשים הם, אלא קול קטני עמך ישראל ששרויין בתענית היום ג' ימים, ואסורין בקולרין ובשלשלת של ברזל,¹⁵ ולמחר עומדין בשחיטה כגדיים וכבשים, ולב אויב שמח עליהם. באותה שעה נתגלגלו רחמים של הקב"ה, ושיבר החותמות¹⁶ וקרע האיגרות, וגידע קרן רשע, והשיב מחשבתו הרעה בראשו, והרים קרן ישראל והצמיח להם ישועה. אמר ר' חלבו: אין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן. ואף מחשבתו של המן הרשע לא ביטלה אלא בשבילם, שנאמר: "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז" (תהלים ח ג). ועליהם נתנבא שמואל: "ומה קול הצאן הזה באזני" (שמואל א טו יד) - ואין עוז אלא תורה, שנאמר: "ה' עוז לעמו יתן" (תהלים כט יא). ואומר: "סורו ממני כל פועלי און כי שמע ה' קול בכי" (תהלים ו ט). וששו עליונים ושמוחו תחתונים, והודו ושבחו למי שאמר והיה העולם, שנאמר: "יודוך עמים אלהים יודוך עמים כולם" (תהלים סז ו).

פורים שמח

מחלקי היין¹⁷

מים אחרונים:

¹¹ התינוקות, הילדים.

¹² "לא זכינו" זה מזכיר את המדרש על חורבן הבית, בגמרא תענית כט ע"א (ויקרא רבה יט ו): "תנו רבנן: משחרב הבית בראשונה נתקבצו כיתות כיתות של פרחי כהונה, ומפתחות ההיכל בידן, ועלו לגג ההיכל ואמרו לפניו: ריבוננו של עולם! הואיל ולא זכינו להיות גזברין נאמנים - יהיו מפתחות מסורות לך, וזרקום כלפי מעלה. ויצתה כעין פיסת יד וקיבלתן מהם". ומכאן גם גלילת הספר והמסירה לרב. אך כאן לא יצאה פיסת יד לקבל את התורה ואולי לפיכך ממשך הקטע הבא "מיד צעקו כולם צעקה גדולה ומרה".

¹³ ממש כמדרש על אנשי נינוה בירושלמי תענית ב א: "העמידו עגלים מבפנים ואימותיהם מבחוץ, סייחים מבפנים ואימותיהם מבחוץ. והיו אלה גועים מכאן ואלה גועים מכאן". ראו בדברינו [אנשי נינוה](#) ביום הכיפורים. אלא ששם מגנה אותם המדרש ואומר: "תשובה של רמיות עשו אנשי נינוה", משום שבמעשה זה אמרו: "אם אין אתה מרחם עלינו, אין אנו מרחמים עליהם".

¹⁴ ראו מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויה פרשה ה על התשועה בקריעת ים סוף דווקא באשורה אחרונה של הלילה היא אשורת הבוקר: "ויהי באשורת הבוקר - אתה מוצא שתפילות הצדיקים נשמעים בבוקר. בקרו של אברהם - וישכם אברהם בבקר ... בוקרו של יצחק ... בוקרו של יעקב וכו'". וכך גם משה, יהושע ושמואל שם.

¹⁵ ראו הדימוי של גולי בית ראשון בפסיקתא רבתי כח, תנחומא יתרו ה שהיו "נתונים בשלשלאות של ברזל". האם המן מנסה להמשיך את מה שעשה נבוכדנצר? ראו ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש פנים אחרים (בובר) נוסח ב פרשה א שושתי מתגרה באחשורש: "שלא הניחה לאחשורש ליתן רשות לבנות בית המקדש, אמרה לו: מה שהחריבו אבותי אתה מבקש לבנות? ולא הניחה לה".

¹⁶ שבירת החותם כמוה כקריעת גזר הדין - החותם הוא הסוגר של האיגרת (שעווה מוחתמת) שנותן לה את התוקף המלכותי. נראה שמקור ביטוי זה הוא בדרשה זו וממנה לקחו מפרשים דוגמת הדר זקנים והראש את השימוש במטפורה זו לשבירת הלוחות ע"י משה (דברים ט טז).

¹⁷ את מדרשי היין והשיכורים שבאסתר רבה פרשה ה (שמקורם בויקרא רבה פרשת שמיני), כבר ריכזנו בדף לפורים בשם [מדרשי שיכורים](#). את שאר המדרשים היפים רבים שבאסתר רבה, נביא בע"ה בדף נוסף.